

ראשון לתוך ארבע אמות העליונות של הכבש סמוך למזבח — זכה לתרום את הדשן.

ואם היו שניהן שוין, שהיו שני כהנים הגיעו לתוך הארבע אמות כאחד, שניהם לא זכו. ועושין גורל בין כל הכהנים⁽³⁾.

וכך היתה ההגרלה —

הממונה על הגורלות שבמקדש אומר להן:
הצביעו!

דהיינו, הוציאו אצבעותיכם כדי למנות האצבעות.

[ומבואר בגמרא שהכהנים היו עומדים במעגל סביב והממונה היה נוטל מצנפת מראשו של אחד מהם להודיע שממנו מתחיל הגורל. ונוקב במספר מסויים הגדול בהרבה ממספר הכהנים הנמצאים שם. כגון מאה או ששים⁽⁴⁾ ומתחיל למנות את האצבעות מאותו כהן שנטל מצנפתו מראשו, וסובב והולך, ומונה וחוזר חלילה עד סוף המנין. והכהן שהמנין הסתיים אצלו הוא הזוכה].

לידע איזו רוח יפה לחטין ואיזו לזיתים, שלחן שהיה במקדש, שהיה עליו לחם הפנים העשוי מחטין, היה בצד צפון, והמנורה שהדליקו בה בשמן זית, היתה בדרום, האי רוח צפונית, מרבה [מגדלת] חטין הראויין לשולחן, שהיה עומד בצד דידה.

הדרן עלך שבעת ימים

פרק בראשונה

מתניתין:

כב-א בראשונה, בתחילה, לא תיקנו גורל [“פייס”⁽¹⁾] לתרומת הדשן, אלא כל מי שרוצה לתרום את המזבח והוא כהן מבית אב שעובד במקדש באותו יום, היה תורם.

ובזמן שהן מרובין, שיש הרבה כהנים הרוצים לתרום, כך היו עושיין: רציין ועולין בכבש של המזבח⁽²⁾, שארכו שלשים ושתים אמות.

וכל הקורם את חבירו בארבע אמות, שהגיע

3. שהרי אי אפשר לערוך גורל האמור להלן בשני כהנים בלבד, שאז ידעו מראש מי הזוכה. שאם יקבעו מספר לא זוגי יזכה הכהן הראשון שהתחיל ממנו המנין, ואם יקבעו מספר זוגי יזכה הכהן השני. תוספות יום טוב.

4. רש"י. ובתוס' ישנים כתב שלא הממונה היה נוקב במספר אלא אחר והממונה לא היה יודע את המספר שהוחלט עליו כדי שלא יבוא לידי רמאות לעשות באופן כזה שהגורל יפול על מי שהוא חפץ בו.

1. מלשון פיוס, שנעשה כדי שתתפייס דעתם בכך ולא תהא קנאה ביניהם. מאירי.

2. בירושלמי מבואר שאסור לכהנים לרוץ על הכבש אלא ללכת עקב בצד אגודל. שנאמר “לא תעלה במעלות על מזבחי”. וצריך לומר כאן שלא היו רציין ממש אלא ממהרין בהילוך עקב בצד אגודל. או שהירושלמי מיירי רק בשעת עבודה כגון בהולכת אברים לכבש. אבל שלא בשעת עבודה מותר לרוץ. תוס' הרא"ש.

וכך היו כל הגורלות שבמקדש.⁽⁵⁾

ומה הן מוציאים? אצבע אחת או שתיים!

ומבאר הגמרא שרק כהן חולה, שיוצאות שתי אצבעותיו כאחת, מוציא שתי אצבעות, ולא היו מונים את שתי האצבעות, אלא רק את האדם המוציאן.

ואין מוציאים אגודל במקדש בשעת הגרלה, מפני הרמאין. שאם יראו שהמנין עומד להסתיים אצל הכהן העומד אחריהם, יוציאו אגודל ועוד אצבע כדי שהממונה יטעה למנות אותם כשנים מחמת המרחק שבין האגודל לאצבע, ועל ידי כך יסתיים המנין בהם.⁽⁶⁾

מעשה שהיו שניהם שוין, ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חבירו, ונפל ונשברה רגלו.

וכיון שראו בית דין שבאין לידי סכנה על ידי הריצה בכבש, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפיים של הצבעה ולא על ידי ריצה בכבש. [ובגמרא מפרש למה לא תיקנו מלכתחילה פיים לתרומת הדשן].

ארבע פייסות היו שם במקדש בכל יום לצורך העבודות השונות. והיו מתכנסים ארבע פעמים ביום להגרלה.⁽⁷⁾

וזה של תרומת הדשן היה הפיים הראשון!

גמרא:

והוינן בה: והא, עבודה זו של תרומת הדשן, מעיקרא קודם שקרתה התקלה במרוצתם בכבש, מאי טעמא לא תקינו לה רבנן פייסא, ככל שאר עבודות שבמקדש, שתיקנו להם מלכתחילה פייס, כמבואר להלן בפרקין.

ומתרצינן: מעיקרא סבור, מתחילה היו סבורים כיון דתרומת הדשן עבודת לילה היא, שכשירה בלילה ולא כשאר עבודות הכשרות רק ביום, לא השיבא להו לכהנים, ולא אתו, לא יבואו לריב עליה.

אך כיון דחזו שבכל זאת היא חשובה בעיניהם, והם רבים עליה, דקאתו שהגיעו כהנים רבים, ואתו, ובאים לידי סכנה, תקינו לה פייסא.

ומקשינן: והרי הקטרת איברים ופדרים

5. עיין תפארת ישראל [בועז אות ב] למה עשו גורל כזה ולא ע"י קלפי ופתקאות.

6. רש"י. והרמב"ם כתב לפי שהאגודל נוח לפשטו ולקפצו ושמה יפשוט אותו כשיראה שהמנין מסתיים קרוב אליו וע"י כן יזכה או להיפוך. פהמ"ש.

7. נחלקו הראשונים אם גם ביום הכפורים היו פייסות. לדעת בעל המאור כל הפייסות השנויות

בפרקנו היו רק בכל ימות השנה ולא ביום הכפורים שהרי כל עבודות היום אינן כשרות אלא בכהן גדול.

והרמב"ן במלחמות מקשה עליו, אם כן למה נשנה פרק זה במסכת יומא, העוסקת בעבודות יום הכפורים. ולדעתו, כל הפייסות נערכו אף ביום הכיפורים. כי פייס הראשון לתרומת הדשן והיא נעשית בכהן הדיוט משום שהיא עבודת לילה ולא ניתנו לכהן גדול אלא עבודות של יום. וכך בכל פייס היו עבודות שנעשות בכהן הדיוט.

[חלבים] של קרבן התמיד דעבודת לילה היא, שכשרה אף היא בלילה, (8) ותקינו לה רבנן פייסא מעיקרא?!?

ומתצינן: ההיא, סוף עבודה דיממא היא. שההקטרה היא גמר עבודת קרבן התמיד, שנשחט ביום ונזרק דמו ביום, ולכן חשובה היא בעיני הכהנים, למרות שהיא עצמה נעשית בלילה, ולכן היה מעיקרא חשש שיבואו לריב עליה.

ומקשינן: והרי האי נמי, תרומת הדשן – תחילת עבודה דיממא היא, שהיא תחילת עבודת היום, והיא חשובה בעיני הכהנים מעיקרא?!?

והראיה שהיא נחשבת תחילת עבודת היום ואינה נחשבת לעבודת לילה, מהא דאמר רבי יוחנן: קידש ידיו מהכיוור בלילה לתרומת הדשן, למחר בעלות השחר אין צריך לקדש ידיו שוב לצורך עבודות אותו היום [אם לא יצא מהמקדש בינתיים], כיון שכבר קידש אותן מתחילת עבודה.

הרי, שתרומת הדשן נקראת תחילת עבודת היום!?

ומתצינן: אימא: כך אמר רבי יוחנן: כיון שכבר קידש אותן מתחילה לעבודה. לשם עבודה שהיא חובת היום הבא.

אך לעולם תרומת הדשן אינה שייכת לעבודות היום אלא עבודה בפני עצמה היא, ועבודת לילה היא.

איכא דאמרי: לכך לא תיקנו מלכתחילה פייס לתרומת הדשן, היות ומעיקרא סבור: כיון דאיכא אונס שינה, שהכהנים עדיין ישנים בשעה זו, לא אתו לא יגיעו לעבודה הזו.

כיון דחזו דאתו הכהנים בכל זאת, וקאתו נמי לידי סכנה – תקינו לה רבנן פייסא.

ומקשינן: והרי הקטרת אברים ופדריב, דאיכא נמי אונס שינה, שאף היא נעשית בלילה, ובכל זאת תקינו לה רבנן פייסא?

ומתצינן: שאני מיננא ממיקב. דחיית השינה אינה דומה לקימה בהשכמה.

כי הקטרת האברים נעשית בתחילת הלילה, ואילו תרומת הדשן נעשית בסוף הלילה. ונוח לו לאדם לנדד שינה מעיניו אפילו עד סוף הלילה, מאשר לקום בהשכמה.

ומקשינן: וכי תקנתא להך גיסא הואי, וכי רק מפני התקלה שאירעה תיקנו פייס לתרומת הדשן?

והלא גם תקנתא לחאי גיסא הואי! שגם מחמת טעם אחר היו צריכים פייס.

שהרי הכהן התורם את הדשן הוא גם מסדר את המערכה של העצים על המזבח, ומוסיף עליה שני גזרי עצים. ומאחר שכהן אחד עושה את שלשתן, הרי הן חשובות [אף שגם הן עבודות לילה, מהרש"א], ובודאי יטרחו

8. קשה הא מכל מקום עיקר מצותה ביום, כמו שאמרו במנחות [עב א]: בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר חלבים ואברים כשרים כל הלילה, ואפילו הכי היו מקטירין אברי התמידין ומוספין של שבת ביום, ולא היה ממתין להם עד שתחשך. רש"ש.

8. קשה הא מכל מקום עיקר מצותה ביום, כמו שאמרו במנחות [עב א]: בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר חלבים ואברים

לבא בשבילן גם מספק, ואם כן היו צריכים פייס מעיקרא? (9)

דתניא: מי שזכה בתרומת הדין — זכה גם בסידור מערכה, ובשני גזירי עצים, שנותנן מעל עצי המערכה. דילפינן מקרא שצריך להוסיף שני גזירי עצים על המזבח בכל יום בתמיד של שחר ובתמיד של בין הערביים.

ומתריצין: אמר רב אשי: שתי תקנות הו':

א. מעיקרא סבור: לא אתו בגלל הטעמים שנזכרו לעיל. כיון דחזו דקאתו, ואתו נמי לידי סכנה — תקינו לה פייסא.

ב. אך כיון דתקינו לה פייסא — לא אתו חדלו מלבוא. כי אמרי: מי יימר דמתרמי לן שנזכה בגורל, ועל הספק לא כדאי לבא לעבודה שכזו.

הדר תקינו להו, שמי שזכה בתרומת הדין יזכה גם בסידור מערכה ובשני גזירי עצים, כי היכי דניתו וניפייסו בשביל כל העבודות הללו. (10)

שנינו במשנה: ובזמן שהן מרובין, רצין ועולין בכבש כל הקודם את חבירו בארבע אמות זכה.

אמר רב פפא: פשיטא לי: ארבע אמות דארעא ארבע אמות שבקרקע העזרה הסמוכות לתחילת הכבש למטה — ודאי שלא לכך נתכוונה המשנה שמי שהגיע ראשונה לתחילת אותן ארבע אמות זכה. שהרי "רצין ועולין בכבש" תנן.

וכן קמייטא, ארבע אמות ראשונות של הכבש — נמי לא. אי אפשר לומר שמי שהגיע ראשונה לתחילת אותן ארבע אמות זכה. שהרי "רצין ועולין בכבש" תנן, והדר, רק אחר כך — "כל הקודם את חבירו זכה". ומשמע שלא זכה מיד עם הגעתו לכבש.

וכן ארבע אמות דביני וביני, איזה שהן ארבע אמות מתוך שלשים ושתיים האמות של הכבש — נמי לא. משום דלא מסיימא מילתא לא יהיה סימן ברור לידע אלו ארבע אמות הן.

ולכן פשיטא לי שארבע אמות דגבי מזבח תנן. אותן שבסוף הכבש הסמוכות למזבח, ומי שהגיע ראשון לתחילתן הוא הזוכה.

אולם בזאת נסתפק רב פפא:

המזבח היה בנוי בצורת שלש קוביות מדורגות, זו על גבי זו.

10. כתבו התוס' דשתי תקנות לאו דוקא, שלא היה בשתי זמנים אלא בבת אחת, שכאשר באו לתקן פייס חששו שמא ימנעו מלבא, ותיקנו אז גם כן שמי שזכה בתרומת הדין יזכה בסידור המערכה. וקרי להו שתי תקנות כיון שתקנת הפייס היתה משום שבאו לידי סכנה, ותקנת מי שזכה יזכה היתה מחשש שלא יבאו. ועוד כתבו, ש"ל שהגמרא באמת מתכוונת

9. כך פירש רש"י. ובתוס' הרא"ש הקשה שלשון "להך גיסא" "להאי גיסא" לא משמע כפירושו. ולכן הוא מפרש כרבינו חננאל, שהקושיא היא וכי תיקנו פייס בשביל שהיו מרבים לבא ובאים לידי סכנה? הלא אדרבה, לאידך גיסא הוא, שלא היו באין, עד שהיו צריכים להוסיף למי שזכה בתרומת הדין שיזכה גם בסידור המערכה ושני גזירי עצים.

היתה לו קוביה אחת של יסוד מלמטה, בגובה אמה, ומעליה קוביה שניה [בגובה חמש אמות], שהיתה קטנה ברוחבה מהיסוד באמה אחת מסביב, וכך היה היסוד בולט מתחתיה ברוחב אמה.

מעל הקוביה השניה היתה קוביה שלישית בגובה שלש אמות, וקוביה זאת היתה מצומצמת ברוחבה מהקוביה שתחתיה באמה אחת מסביב. וכך היה המזבח מצטמצם ברוחבו, ונכנס פנימה ברוחב אמה לכל היקפו. וכניסה זו נקראת "סובב".

הכבש הגיע למטה עד ליסוד, ומשם הוא התרומם, והיה "פורח" [רוכב] על אותן שתי אמות של רוחב היסוד ורוחב הסובב, ונושק למעלה בראשו של המזבח. ולאור זאת:

כעי רב פפא: ארבע אמות שאמרו, האם הן כוללות בהריה, בכללן, גם את משטח הכבש הפורח מעל גבי אמה יסוד ועל גבי אמה סובב.

כלומר, האם הן כלולות בתוך ארבע האמות הנושקות את שפת ראש המזבח.

או דילמא, בר חוץ מאמה יסוד ואמה סובב, כב-ב שהארבע אמות הן ביחס לרצפת העזרה הסמוכה ליסוד המזבח, ועל הכבש הן עד למרחק של שש אמות מראש המזבח?

ומסקינן: תיקו!

שנינו במשנה: ואם היו שניהן שוין הממונה אומר להם הצביעו.

תנא כברייתא: היה אומר להם: הוציאו אצבעותיכם למנין.

והוינן בה: ונימנינח לדידהו? מדוע מנו את אצבעות הכהנים ולא אותם בעצמם, לגולגלותם?

ומתריצין: מסייע ליה לרבי יצחק.

דאמר רבי יצחק: אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה.⁽¹⁾ דכתיב אצל שאול "ויפקדם בבזק"⁽²⁾ בשברי חרסים. שכל אחד השליך לפניו שבר של חרס ומנו את החרסים. הרי שאסור למנות את האנשים

היה שלא לדבר מצוה כי לא היה אז מלחמה. תוס' רי"ד. וכן כתב הרמב"ן בפ' במדבר א ג.

2. קשה, למה לא הביא מהאמור בתורה אצל משה שנצטווה למנותם בחצאי שקלים [ולא לגלגלותם] וכתוב שם "ולא יהיה בס נגף בפקוד אותם", דמשמע שהמנין שולט בו עין הרע להביא נגף. ויש לומר שיש לפרש שהחצאי שקלים היו לכפרה על עוון העגל, כמו שנאמר "לכפר על נפשותיכם". וכוונת הכתוב שחצאי השקלים יגנו עליהם שלא יהיה בהם נגף בגלל העגל, ולא בגלל המנין. מהרש"א.

לשתי תקנות ממש. וההכרח לזה מדקתני כברייתא מי שזכה בתרומת הדשן יזכה, ולא קתני מי שיזכה יזכה. אלא משום שכך היה מעשה לאחר שתיקנו פייס, שלא באו אלא כהנים מועטין ולא היה מי שיסדר את המערכה, אז אמרו מי שזכה מקודם בתרומת הדשן הוא יסדר את המערכה. תוד"ה שתי.

1. ושלא לדבר מצוה אסור אפילו ע"י דבר אחר שאל"כ לא מנה אותם דוד ע"י דבר אחר ולא היה בא עליהם הדבר. אלא משום דשלא לדבר מצוה אסור אפילו ע"י דבר אחר. ומנין דדוד